

Latvijas Lauksaimniecības universitātē
Tehniskā fakultātē
Izglītības un mājsaimniecības institūts

***6. Latvijas starpaugstskolu maģistrantu
lasījumu izglītības zinātnēs
“Izglītība ilgtspējīgai attīstībai”
kopsavilkumi***

2018. gada 06. aprīlis

SATURS

AKADĒMISKĀS PROKRASINĀCIJAS ĪPATNĪBAS

Aleksandra Jerkunkova..... 3

SOCIĀLĀS ATSTUMTĪBAS RISKAM PAKĻAUTO JAUNIEŠU KARJERAS IZGLĪTĪBAS VEICINĀŠANA VAKARSKOLĀ

Ilze Rasa..... 7

KARJERAS ATTĪSTĪBAS ATBALSTA PASĀKUMU RAKSTUROJUMS RĒZEKNES PILSĒTAS VISPĀRIZGLĪTOJOŠĀS IESTĀDĒS

Kristīne Rimša 10

LAUKU SKOLA KĀ NACIONĀLĀS IDENTITĀTES ATTĪSTĪBAS VEICINOŠĀ IZGLĪTĪBAS VIDE

Agnese Rode-Danšina..... 14

ANĢĻU VALODAS KĀ SVEŠVALODAS MĀCĪBU PROGRAMMAS PIELĀGOŠANA SKOLĒNIEM AR DZIMTAJAI VALODAI LĪDZĪGĀM RUNĀŠANAS PRASMĒM

Jana Roderte..... 18

KLAŠU AUDZINĀTĀJU DARBA METODES VIDUSSKOLĒNU KARJERAS IZVĒLES ĪSTENOŠANĀ

Ilze Rūtenberga 22

SKOLĒNU UZŅĒMĒJSPĒJU VEICINĀŠANA

Agnese Slišāne..... 26

DAŽĀDU PAAUDŽU VĒRTĪBAS UN TIKUMI KOMPETENČU PIEEJAS KONTEKSTĀ LATGALES SKOLĀS

Rasma Svikle 30

AKADĒMISKĀS PROKRASINĀCIJAS ĪPATNĪBAS

Aleksandra Jerkunkova

LLU TF IMI Profesionālā maģistra studiju programma *Karjeras konsultants*, 2. kursa studente

Pētāmās problēmas aktualitāte

Studentu vecums ir svarīgs posms cilvēka dzīvē, jo students laika gaitā nosaka savu profesionālo izvēli, iegūst brieduma izjūtu un identitāti, plāno savu nākotni. Nozīmīgi kļūst izglītības un profesionālie sasniegumi, kuri nosaka un stiprina ticību sev un savām darbības spējām, un tajā pašā laikā ieliek pamatus pašrealizācijai nākotnē. Realizēšanas izpildīšana prasa stingrus laika ierobežojumus. Šķērslis tādiem sasniegumiem ir prokrastinācija, pie kuras cilvēks līdz brīdim atliek svarīgākus un aktuālākus uzdevumus, ka arī lēmuma pieņemšanu.

Pētījuma mērķis: akadēmiskās prokrastinācijas teorētiskā izpēte.

Pētījuma jautājumi:

- Kas ir prokrastinācija?
- Kas ir akadēmiskā prokrastinācija?
- Kādi ir akadēmiskās prokrastinācijas ietekmes faktori?
- Kā izpaužas akadēmiskā prokrastinācija studējošiem?

Pētījuma metodes:

Teorētiskā prokrastinācijas izpēte: Ильин, Е. П. (2011); Ferrari, J. R., Johnson, J. L., & McCown, W. G. (1995); Lay, C., (1986, 1997); Solomon, L. J., & Rothblum, E. D., (1984); McCown, W., Petzel T., & Rupert P. (1993); Ferrari, J. R., & Tice, D. M. (2000).

Prokrastinācijas iepriekš veiktu pētījumu analīze: Specter, M. H. & Ferrari J. R. (2000), Fiore, S., & Neil A. (2006); Steel, P. (2007b), Tice, D., & Baumeister R. (1997).

Akadēmiskās prokrastinācijas pētījumi

Prokrastinācija - kompleksā ir neviendabīgs, psiholoģisks fenomens, kas ietver sevī emocionālās, kognitīvās funkcijas, cieši saistītā joma ar personības motivāciju. Pirmkārt, tas izpaužas uzvedībā: kas atspoguļojas kā, atlikšana lēmuma pieņemšanā. (Ferrari, Johnson & McCown, 1995).

Akadēmiskā prokrastinācija - vēlēšanās izbēgt no stresa un tā radītām negatīvām emocijām. Taču kā vēl viens iemesls var būt arī neapzinātas bailes no sekām un rezultāta, kas radīsies, ja sāksi strādāt. Faktiski tās ir neapzinātas bailes no veiksmes, uzvaras un izdošanās, jo tās atkal uzliks jaunus pienākumus, tātad jaunu stresu. Prokrastinācijas sekas ir arī vainas sajūta par nepadarīto vai nepietiekami kvalitatīvi padarīto (Starptautiskā biznesa skaidrojošā vārdnīca, 2000).

Pētījumos (Solomon & Rothblum, 1984) tika atklāti faktori ir akadēmiskās prokrastinācijas uzvedības izpausmju pamatā, tādi kā: neveiksmes (izgāšanās) bailes un pretīguma izjūtas pret uzdevumiem, kuri ir jāizpilda.

Pētījumi (Ferrari & Tice, 2000) parādīja, ka cilvēki, kuriem ir nosliece uz prokrastināciju, apzinīgi izvairās no gatavošanās izpildīt uzdevumus, no pārbaudījumiem vai uzstāšanās. Sevišķi spilgti tas izpaužas situācijās, kuras paredz cilvēka spēju novērtējumu un kādu izmērījumu.

Pētījumu rezultāti norāda, ka visspilgtāk izteikta akadēmiskā prokrastinācija, tādās mācību darba formās, ka rakstiskie sacerējumi, gatavošanās eksāmeniem un rutīnu mājas darbu izpildīšana (Tan et al., 2008).

Šo autoru pētījumu rezultāti parādīja, ka prokrastinācija noved pie sekmības samazināšanās, pie trauksmainības līmeņa celšanās, bieži vien – pie nepilnvērtīguma kompleksa rašanās un tā rezultātā – pie attieksšanās no turpmākajām mācībām.

Akadēmiskās prokrastinācijas ietekmes faktori

Saskaņā ar dažādiem datiem vairāk nekā 80% studentu atrada prokrastinācijas parādību, kura negatīvi ietekmē viņu mācīšanos (Abbasi, 2015).

Mūsdienu sabiedrība uzstāda prasības visām izglītības iestādēm apmācīt studentus patstāvīgi, iegūt zināšanas un organizēt savu laiku un savas mācības. Akadēmiskās prokrastinācijas aktualitātes izpēte izraisīta ar augstu nozīmi sociumā, kā laika faktors un nepietiekama studentu gatavība veidot savu dzīvi ar laika ierobežojuma faktoru.

Izanalizējot literatūras avotus var teikt kā, prokrastinācijas ietekmes faktori ir atkarīgi no individuālām prokrastinatora spējām jeb personīga raksturojuma un laika ierobežojumi jeb nepareiza laika sadalīšana (Abbasi, 2015).

Akadēmiskās prokrastinācijas izpausmes veidi

Akadēmiskā prokrastinācija izraisa mācību procesu aizturi (piemēram, kursa darbs, un ir saistīta ar nepareizu organizēšanu, aizmirstību un kopējo uzvedības stingrību). Šādas rīcības sekas vairumā gadījumu kļūst akadēmiskās darbības un mācību rezultātu samazinājumi. Vairākums prokrastinācijas empīrisku pētījumu parāda prokrastinācijas saistību ar bioloģiskiem faktoriem (neirotikais, zems tonuss, uzmanības koncentrēšanas grūtības, impulsivitāte), kognitīvās sfēras īpašības (kontroles lokuss, irracionālie apgalvojumi, laika izjūta), emocionālās sfēras īpašības (uztraukums, trauksme un bailes no neveiksmes, depresija, kauna un vainas izjūta), uzvedības īpašības (kopējā uzvedības stingrība, aizmirstība).

Turklāt ievērojama ietekme uz darba kavēšanos rašanos nāk no paša uzdevuma raksturojuma (neinteresants darbs, darba novērtējums). Hroniskā prokrastinācija noved, līdz emocionālās sfēras pārkāpumiem pat līdz neirozei. Apkopojot visu iepriekš minēto, mēs varam teikt, ka prokrastinātojiem ir raksturīgs daudz lielāks nepiemērotas uzvedības skaits un individuālās īpašības, nekā cilvēkiem, kuriem nav šādas problēmas (Solomon & Rothblum, 1984).

Secinājumi

- Prokrastinācija - tendence atlikt nepieciešamu darbu izpildi uz vēlāku laiku. Cilvēka darbība ir vērsta uz mazsvarīgiem darbiem un to izpildīšanu. Prokrastinācija izraisa

trauksmi (kura rodas saistība ar darba neizpildīšanu un darba nodošanas termiņu). Saskaņā ar motivācija teoriju un šo fenomenu, prokrastinācija mazāk skar svarīgus un nozīmīgus uzdevumus, par kuru izpildi viņš ir pārliecināts.

- Akadēmiskā prokrastinācija - vēlēšanās izbēgt no stresa un tā radītām negatīvām emocijām. Taču kā vēl viens iemesls var būt arī neapzinātas bailes no sekām un rezultāta, kas radīsies, ja sāksi strādāt. Faktiski tās ir neapzinātas bailes no veiksmes, uzvaras un izdošanās, jo tās atkal uzliks jaunus pienākumus, tātad jaunu stresu. Prokrastinācijas sekas ir arī vainas sajūta par nepadarīto vai nepietiekami kvalitatīvi padarīto.
- Autoru pētījumu rezultāti parādīja, ka prokrastinācija noved pie sekmības samazināšanās, pie trausmainības līmeņa celšanās, bieži vien – pie nepilnvērtīguma kompleksa rašanās un tā rezultātā – pie attiešanās no turpmākajām mācībām.
- Prokrastinācijas klasifikācijas ietver lietišķo vērtību. Šie veidi ir savstarpēji saistīti un var pastāvēt līdzās vienai personai, kā arī tie krustojas (atlikšana lēmumu pieņemšanā var ietvert neirotisku atlikšanu).
- Akadēmiskās prokrastinācijas aktualitātes izpēte izraisīta ar augstu nozīmi sociumā, kā laika faktors un nepietiekama studentu gatavība veidot savu dzīvi ar laika ierobežojuma faktoru. Saistībā ar šo paliek aktuāli jautājumi efektīvas mācību organizācijas darbības ar minimālu izpildes laiku, personīgu raksturojumu analīzi, kura izraisa dažādu darbības ātrumu un darbības produktivitāti. Spēja organizēt savu laiku kļūst par nepieciešamu priekš efektīva darba.
- Vairākums prokrastinācijas empīrisku pētījumu parāda prokrastinācijas saistību ar bioloģiskiem faktoriem (neirotisks, zems tonuss, uzmanības koncentrēšanas grūtības, impulsivitāte), kognitīvās sfēras īpašības (kontroles lokuss, irracionālie apgalvojumi, laika izjūta), emocionālās sfēras īpašības (uztraukums, trauksme un bailes no neveiksmes, depresija, kauna un vainas izjūta), uzvedības īpašības (kopējā uzvedības stingrība, aizmirstība).

Bibliogrāfija

- Abbasi, I. S. (2015). *Procrastination Behaviors in General, Academic, and Work Setting*. *International Journal of Psychological Studies*, 7(1), 59-66.
- Beswick, G., Rothblum, E. D. & Mann, L. (1988). Psychological antecedents to student procrastination. *Australian Psychologist*, 23, 207-217.
- Ferrari, J. R., & Tice, D. M. (2000). Procrastination as a self-handicap for men and women: A task-avoidance strategy in a laboratory setting. *Journal of Research in Personality*, 34, 73-83.
- Ferrari, J. R., & Tice, D. M. (2000). Procrastination as a self-handicap for men and women: A task-avoidance strategy in a laboratory setting. *Journal of Research in Personality*, 34, 73-83.

- Ferrari, J. R., Johnson, J. L., & McCown, W. G. (1995). *Procrastination and task avoidance: Theory, research, and treatment*. New York: Plenum Press.
- Starptautiskā biznesa skaidrojošā vārdnīca. (2005). Autors: Valērijs Roldugins. Rīga: Izdevniecība Jumava.
- Steel, P. (2007b). The nature of procrastination: A meta-analytic and theoretical review of quintessential self-regulatory failure. *Psychological Bulletin*, 133, 65-94.
- Suls, J. & Rittenhouse J. D. (1990). Models of linkages between personality and disease. In H. S. Friedman (Ed.), *Personality and Disease*. New York: Wiley.
- Tan, C. X, Ang, R. P., Klassen, R. M., Lay, S. Y., Wong, I. Y. F., Huan, V. S., & Wan H. C. (2008). Correlates of Academic Procrastination and Students Grade Goals. *Current Psychology*, 27(2), 135-144.

SOCIĀLĀS ATSTUMTĪBAS RISKAM PAKĻAUTO JAUNIEŠU KARJERAS IZGLĪTĪBAS VEICINĀŠANA VAKARSKOLĀ

Ilze Rasa

LLU TF IMI Profesionālā maģistra studiju programma *Karjeras konsultants*, 2. kursa studente

Pētāmās problēmas aktualitāte

Pārmaiņas sabiedrībā, ekonomiskajos apstākļos un izglītības sistēmā, ietekmē arī skolu. Šodienas skolēnam jābūt gatavam aktīvi pielāgoties un darboties strauji mainīgajā dzīvē. Gatavību apliecina – patstāvība, atbildība, sociālās prasmes. Tas nozīmē, ka aizvien vairāk no katra sabiedrības locekļa tiek gaidīta ne tikai profesionālā, bet arī emocionālā un sociālā kompetence. Tā ir spēja vadīt savu dzīvi tā, lai būtu iespējams pielāgoties pārmaiņām komplicētajā ikdienā, sekmīgi veikt savus mācību un darba pienākumus, būt aktīvam sabiedriskās dzīves līdzdalībniekam, būt apmierinātam un laimīgam arī personīgajā dzīvē.

Taču ne jau visi skolēni spēj pielāgoties strauji mainīgajām prasībām un noteikumiem. Šie jaunieši bieži vien sāk kavēt skolu, zaudē mācīšanās motivāciju un nokļūst mācības priekšlaicīgi pārtraukušo skolēnu riska grupā. Vakarskola šādos gadījumos kļūst par formālās izglītības otro iespēju (Maslo, 2015).

Darbā ar šiem izglītojamiem galvenais uzdevums ir mācību procesā papildināt izglītojamo zināšanas, aizpildīt mācību robos un pēc iespējas sagatavot viņus pamatizglītības ieguvei un motivēt savas nākotnes un karjeras plānošanai (Pašvērtējuma ziņojums, 2016).

Skolā ir nepieciešama karjeras izglītības programma, kas attīstītu svarīgākās dzīves darbībai nepieciešamās prasmes – uzņemties atbildību, risināt problēmas, izprast un kontrolēt savas emocijas, sadarboties, kritiski un radoši domāt. Šīs prasmes ir priekšnosacījums, lai katrs izglītojamais varētu pielāgoties pārmaiņām sabiedrībā, konkurēt darba tirgū, veidot veiksmīgas attiecības ar cilvēkiem, būt aktīvs sabiedriskās dzīves dalībnieks un laimīgs personīgajā dzīvē.

Pētījuma mērķis: Izvērtēt esošo karjeras izglītības programmu sociālās atstumtības riskam pakļautajiem jauniešiem Tukuma Vakara un neklātienes vidusskolā un izstrādāt ieteikumus tās pilnveidei.

Pētījuma jautājumi:

- Kā tiek realizēta karjeras izglītība Tukuma Vakara un neklātienes vidusskolā?
- Kāda karjeras izglītības programma ir nepieciešama Tukuma Vakara un neklātienes vidusskolas jauniešiem?

Pētījuma metodes:

- teorētiskās pētīšanas metodes – literatūras un metodisko materiālu analīze;
- empīriskās jeb datu vākšanas metodes – pedagogu, klases audzinātāju, interešu izglītības skolotāju anketēšana;
- datu apstrādes metodes – statistiskās analīzes metode.

Karjeras izglītības programmas izvērtējums

Iepazīstoties ar karjeras izglītības realizācijas norisi Tukuma Vakara un neklātienas vidusskolā, var secināt, ka skolā ir karjeras izglītības programma. Tā ir veidota pēc pieredzes krājumā “Karjeras izglītība skolā. Pieredze 2009” ievietotā parauga. Vakarskolas atbalsta personāls un klašu audzinātāji ierosina pilnveidot skolā esošo tipveida karjeras izglītības programmu, jo vakarskolas jauniešiem tā nav piemērota. Esošās karjeras izglītības programmas saturs ir sadalīts trīs pamatjomās, kuras izglītojamie apgūst sekojoši: pamatjoma “Pašizpēte” tiek apgūta 7. klasē, “Karjeras izpēte” 8. klasē un “Karjeras plānošana un vadība” 9. klasē. Ņemot vērā to, ka vakarskolā lielākā izglītojamo daļa ir sociālās atstumtības riskam pakļautie jaunieši, programmas saturs būtu pārskatāms. Riska grupas jauniešus raksturo deformēta sociālā pieredze, nepietiekams emocionālais briedums, emocionāla nestabilitāte, šaurs redzesloks, zems pašvērtējums, nespēja produktīvi risināt problēmas, nepietiekama gribas aktivitāte, problēmas domāt perspektīvā, izvirzīt mērķus un plānot savas dzīves nākotni (Pašvērtējuma ziņojums, 2016). Sarunās ar atbalsta personālu un klašu audzinātājiem, radās idejas pedagogu anketai. Ierosinājums tika apstiprināts anketējot visus klašu audzinātājus un pedagogus. Anketā tika ietverti jautājumi, par piemērotu metodisko materiālu nepieciešamību vakarskolas jauniešiem un arī skolēnu vecākiem.

Pētījuma gaitā iegūtie rezultāti tika izvērtēti pēc aprakstošās statistikas metodes (Špona, 2004). Izvērtējot iesniegtās anketas, noskaidrots, ka anketu “Metodika un materiāli, kas nepieciešami jauniešu karjeras izglītībai vakarskolā” pildīja 29 respondenti – 14 klašu audzinātāji, 10 mācību priekšmetu skolotāji, 5 interešu izglītības skolotāji. Visas anketas derīgas. Pētījuma gaitā tika secināts, ka 93 % Tukuma Vakara un neklātienas vidusskolas skolotāju uzskata, ka skolā ir nepieciešama vakarskolas jauniešiem piemērota karjeras izglītības programma, kurā pamatjoma “Pašizpēte” būtu jārealizē visās pamatskolas klasēs. Tā neuzskata tikai 7%, jeb 2 no respondentiem. Pētījumā tika arī noskaidrots, ka skolā ir nepieciešami metodiskie materiāli, kas atspoguļotu jauniešu karjeras attīstības dinamiku. Tā uzskata 15 no 29 pedagogiem un pārsvarā tie ir klašu audzinātāji.

Secinājumi

- Pētījuma gaitā, analizējot pedagogu anketas, var secināt, ka skolā ir nepieciešama karjeras izglītības programma, kas būtu piemērota vakarskolas jauniešiem. Tukuma Vakara un neklātienas vidusskolā lielākā izglītojamo daļa ir sociālās atstumtības riskam pakļautie jaunieši, kuriem ir nepieciešams īpašs atbalsts karjeras izglītībā.
- Skolā visvairāk ir nepieciešami materiāli jauniešu karjeras attīstības dinamikas novērtēšanai. Ir pieejamas dažādas anketas un testi, gan papīra formātā, gan e – vidē, bet nav metodikas, kā tos uzkrāt un izmantot skolēnu karjeras izaugsmes novērtēšanai un atspoguļošanai.

Bibliogrāfija

- Karjeras izglītība skolā. Pieredze 2009. (2010). Rīga: VIAA.
- Maslo, I. (2015). Latvijas vakara (maiņu) skolu otrās iespējas formālā izglītība kā kompensējošā “labā prakse”, *Informatīvais ziņojums Nr.1*. Rīga.
- Pašvērtējuma ziņojums. (2016). Tukuma Vakara un neklātienas vidusskola. TVNV.
- Špona, A. (2004). *Pētniecība pedagogijā*. Rīga: RaKa.

KARJERAS ATTĪSTĪBAS ATBALSTA PASĀKUMU RAKSTUROJUMS RĒZEKNES PILSĒTAS VISPĀRIZGLĪTOJOŠĀS IESTĀDĒS

Kristīne Rimša

DU IVF Profesionālā maģistra studiju programma *Karjeras konsultants un jaunatnes lietu speciālists*, 2. kursa studente

Pētāmās problēmas aktualitāte

Mūsdienu straujajā dzīves un pasaules attīstības ritmā ir ļoti jāseko visiem jauninājumiem un jaunievedumiem ne tikai kā cilvēkam, kurš dzīvo šajā vidē, bet arī ikvienas profesijas pārstāvim. Savukārt, vēl sarežģītāk ir jauniešiem grūtajā profesijas izvēles laikā, pie tam ir grūti noteikt to robežu, kad ir jāsāk par to domāt. Tādēļ viņiem ir nepieciešams pieaugušo atbalsts un padoms. Ikvienam pieaugušajam, kurš sastopas ar šodienas skolēnu viņa attīstības ceļā, ir pamatīga atbildība, palīdzot jaunajam cilvēkam iegūt prasmes, attieksmes un zināšanas, kuras būs noderīgas viņa nākotnē.

Šobrīd manuprāt profesionālā orientācija karjeras izglītībā ir saistīta ar problēmām izglītības sistēmas vidē, ko izraisa vairāki faktori: lielākajā daļā Latvijas skolu šobrīd vēl nav ieviesta strukturēta karjeras izglītības sistēma, daļa pedagogu nespēj pārkārtoties no novecojušās profesionālās orientācijas sistēmas uz jauno karjeras izglītības sistēmu, pamatā skolās karjeras izglītības darbu veic pedagogi, kam nav attiecīgas karjeras konsultanta vai karjeras izglītības pedagoga kvalifikācijas.

Tādēļ ir svarīgi saprast skolotājiem situācijas nozīmīgumu un jau no sākumskolas nepieciešams integrēt mācību procesā profesionālo orientāciju, mācību priekšmetos apgūstamo maksimāli tuvināt reālajai dzīvei – sasaistīt ar realitāti.

Runājot par karjeru un profesionālo izvēli – daudzi cilvēki to ir mēģinājuši noteikt, izmantojot dažādus testus un daudzpusīgas metodes, tomēr ne vienmēr tas ir bijis efektīvi. Šādos gadījumos rodas vēl viens sarežģīts jautājums – kā īsti uzzināt, ko es vēlos darīt un par ko vēlos strādāt? Karjeras speciālisti paši ir centušies rast atbildi uz šādu jautājumu, bet lielākoties katram cilvēkam ir individuāla atbilde un vērtējums, bet nav vienas definīcijas. Kā mēs paši saprotam, katra cilvēka dzīve ir pietiekami interesanta un dinamiska, izvēlēm un iespējām piepildīta, tāpēc arī karjeras izvēle ir viens no komplicētākajiem uzdevumiem, kur jāspēj nekļūdīties un izvēlēties visatbilstošāko no piedāvātajām iespējām (Boitmane 2009, 27). Un tāpēc, lai palīdzētu skolēniem, jauniešiem skaidrāk apzināties, ko nozīmē karjeras izvēle un kas ir galvenie pieturas punkti un veicamie uzdevumi, vispārējās izglītības iestādēs ir nepieciešami karjeras konsultanti.

Tā kā autore veic pedagoga karjeras konsultanta pienākumus skolā, īstenojot projektu “Karjeras atbalsts vispārējās un profesionālās izglītības iestādēs”, tad tas šobrīd ir aktuāli, vēl

jo vairāk tāpēc, ka tas ir sākuma posms (projekts noslēgsies 2020.gadā). Autore darba gaitā centīsies iepazīt reālo situāciju pilsētas skolās, cik daudz tika vai tiek darīts karjeras atbalsta jomā. Pētniece aplūkos arī karjeras pasākumus, kas tika un tiek īstenoti skolās projekta ietvaros, kas ļaus izvērtēt to nepieciešamību un lietderību.

Pētījuma mērķis: izpētīt un apzināt situāciju Rēzeknes pilsētas vispārējās izglītības iestādēs karjeras attīstības atbalsta jomā.

Pētījuma jautājums: Vai piedāvātie karjeras atbalsta pasākumi ir lietderīgi vispārīzglītojošo iestāžu audzēkņiem?

Pētījuma metodes:

- pedagoģiskās un karjeras literatūras un avotu analīze;
- socioloģiskās metodes – karjeras konsultantu un skolotāju anketēšana. Aptaujas veikšanai ir izstrādātas divas anketas – attiecīgi katrai mērķa grupai.
- datu statistiska apstrāde.

Karjeras attīstības atbalsta pasākumu pētījums

Pētījums tiek veikts Rēzeknes pilsētas vispārīzglītojošo iestāžu pedagogu un pedagogu karjeras konsultantu vidū, lai izpētītu ne tikai to, cik daudz un kā skolēniem tiek pasniegta informācija par karjeras iespējām un tml., bet arī lai izpētītu un izprastu projekta “Karjeras atbalsts vispārējās un profesionālās izglītības iestādēs” pienesumu un lietderīgumu, kā arī problēmas, ar ko jāsaskaras karjeras konsultantiem ikdienā īstenojot šo projektu. Projekta realizācijas termiņš ir 2016. gada 1. janvāris – 2020. gada 31. decembris. Projekta specifiskais atbalsta mērķis - uzlabot pieeju karjeras atbalstam izglītojamiem vispārējās un profesionālās izglītības iestādēs. Projektā paredzētās aktivitātes:

- informatīvo un metodisko materiālu komplekta izstrāde un publiskošana;
- karjeras attīstības atbalsta pasākumu plāna paraugu izstrāde un aprobācija;
- pedagogu - karjeras konsultantu un karjeras atbalsta speciālistu papildizglītība u.c.

No projekta īstenošanas sākuma paveiktais līdz 31.12.2017.: 2017/2018.m.g. karjeras atbalstu ir saņēmušas vispārējās un profesionālās izglītības iestādes: – 410 izmēģinājumskolas (plānotas 308) un 139 585 izglītojamie – 160 neiesaistītās skolas un 15 404 izglītojamie. Projektā piedalās 74 pašvaldības un to apvienības un 15 PIKC. Projektā piedalās 100 novadi no 110 novadiem un iesaistītas 9 republikas pilsētas. Nodarbināti 368 PKK ar kopējo slodzi 198,20. 2016./2017.m.g.īstenoti 756 pasākumi (198 izmēģinājumskolās un 103 projektā neiesaistītās skolās). Piedalījušies: – 52 470 izglītojamie no projekta izglītības iestādēm – 477 izglītojamie no ārpus projekta izglītības iestādēm.

Rēzeknes pilsētā projektā iesaistījušās šādas skolas: *Rēzeknes Valsts 1.ģimnāzija, Rēzeknes 2.vidusskola, Rēzeknes 3.vidusskola, Rēzeknes sākumskola, Rēzeknes valsts poļu ģimnāzija, Rēzeknes 6.vidusskola un Rēzeknes internātpamatskola – attīstības centrs. Rēzeknes 4.vidusskola un Rēzeknes 5.vidusskola ir kā projektā neiesaistītās izglītības iestādes.*

Kopumā pētījumā piedalīsies Rēzeknes pilsētas vispārizglītojošās iestādēs strādājošie karjeras konsultanti, kas īsteno projektu, tai skaitā arī ārpus projekta esošie – 6 karjeras konsultanti; Rēzeknes pilsētas vispārizglītojošo iestāžu pedagogi, kuriem ir audzināmās klases līdz ar to aptaujāti tiks aptuveni 151 pedagogs. Uz šo brīdi apkopotas ir anketas no vienas pilsētas skolas.

Anketās daži jautājumi bija par to, cik daudz un kāda veida aktivitātes notiek ārpus projekta, t.i., kāds ir klašu audzinātāju ieguldījums un kāda tā situācija ir. Pati izplatītākā metode, ko izmanto pedagogi ir ekskursijas – 18 klašu audzinātāji no 23, grupu darbs – 14 klašu audzinātāji izmanto, attiecīgi individuālais darbs ar skolēnu – 12, interaktīvā lekcija un pieaicināts profesijas pārstāvis – 10 klašu audzinātāji. Pēc aptaujas rezultātiem var spriest, ka pedagogi izmanto ļoti dažādas metodes, un svarīgi ir tas, ka dažādo klases stundu norises plānu.

Šajā mācību iestādē ir izstrādāts karjeras izglītības plāns visam mācību gadam pa klasēm, bet vai tam pieturēties ir katra klases audzinātāja ziņā, tādēļ šajā gadījumā palīgā var nākt karjeras konsultants, kas var piedalīties šajā procesā gan ar projekta ietvaros notiekošajiem pasākumiem, gan arī ārpus tā (klases stundas, bezmaksas ekskursijas utt.).

Tāpat, lai noskaidrotu projekta lietderīgumu no aptaujas anketām tika iegūta arī šāda informācija: vai vispār pedagogi zina, ka skola piedalās projektā, vai klašu audzinātāji sadarbojas ar karjeras konsultantu un kādā veidā sadarbojas, vai ir pietiekams pasākumu daudzums, kas notiek projekta ietvaros. Tikpat vērtīgi bija uzzināt pedagogu viedokli par projekta lietderību un par problēmām ar saskaras varbūt ne tikai klašu audzinātāji, bet arī karjeras konsultanti. Kopumā pedagogi projektu vērtē pozitīvi un atzīst kā noderīgu skolēniem: “ ... karjeras konsultants ar savām idejām, organizētiem pasākumiem ir vērtīgs atbalsts klases audzinātājiem”. Šī svarīga atziņa, jo tiešām karjeras konsultants skolā ir lielisks atbalsts klašu audzinātājiem, ko pierāda arī anketu rezultāti: 87 % pedagogu atzīst, ka sadarbojas ar karjeras konsultantu un tikai 13 % jeb 3 pedagogi nesadarbojas, bet tikai tādēļ, ka skolā ir 23 klases un karjeras konsultants 1 līdz ar to fiziski nav iespējams tik ātrā laikā novadīt klases stundas visiem.

Aptauja tika veikta arī karjeras konsultantiem, kas darbojas projektā, un tikai pusei ir karjeras konsultanta kvalifikācija, līdz ar to tikai tiem ir tiesības sniegt individuālās konsultācijas. Visi aptaujātie konsultantu apgalvo, ka lielākā problēma ir liels birokrātiskais slogs – ļoti daudz dokumentācijas, ka vienu no problēmām minēja arī to, ka projektā nav paredzēti transporta izdevumi un zema skolēnu ieinteresētība apmeklējot karjeras pasākumus. Taču šīs problēmas ir risināmas, un var pārvērst par ieguvumiem tieši karjeras konsultantiem: dažādu iemaņu un prasmju iegūšana un pilnveidošana (līgumu, aktu u.c. dokumentu, preses reližu un rakstu sagatavošana, būt elastīgam un ātri reaģēt un tml.).

Secinājumi

- Darbs var tikt izmantots turpmākajam darbam projekta “Karjeras atbalsts vispārējās un profesionālās izglītības iestādēs” ietvaros, lai novērstu nepilnības un uzlabotu projekta īstenošanu.
- Tikpat svarīgi ir izpētīt un noskaidrot vispārizglītojošo iestāžu pedagogu nostāju un viedokli par projekta īstenojamām aktivitātēm. Kopumā, lai izprastu situāciju un plānotu karjeras attīstības atbalsta pasākumus vispārizglītojošās skolās, ir dziļāk jāpapēta katra skola, tās darba specifika, cik daudz laika klašu audzinātāji velta laiku karjeras jautājumiem utt. Saprast kā strādāt ar klašu audzinātājiem.
- Karjeras konsultantiem jābūt ar atbilstošu izglītību, lai varētu arī individuāli konsultēt skolēnus.
- Projekta īstenošanas gala rezultātā būs kvalificēti un pieredzes bagāti karjeras konsultanti un Latvijas skolās būs izstrādātas karjeras izglītības plāns vai programma, pie kuras pieturēties!

Bibliogrāfija

- Boitmane, I., (2009) *Veiksmīgas karjeras anatomija*. Rīga, Lietišķās informācijas centrs.
- ESF projekts “Karjeras atbalsts vispārējās un profesionālās izglītības iestādēs”. Ielādēts no http://www.viaa.gov.lv/lat/karjeras_atbalsts/karjeras_atbalsts_2016_2020/
- Projekts “Karjeras atbalsts vispārējās un profesionālās izglītības iestādēs” Nr.8.3.5.0/16/I/001 (2018). Ielādēts no http://www.viaa.gov.lv/library/files/original/Uzraudzibas_padomei_Nr.2_17.01.2018..pdf

LAUKU SKOLA KĀ NACIONĀLĀS IDENTITĀTES ATTĪSTĪBAS VEICINOŠA IZGLĪTĪBAS VIDE

Agnese Rode-Danšina

LLU TF IMI Akadēmiskā maģistra studiju programma *Pedagoģija*, 1. kursa studente

Pētāmās problēmas aktualitāte

Viena no mūsdienu aktualitātēm ir bērnu un jauniešu nacionālās identitātes veidošanās un attīstības veicināšana skolu izglītības vidē mūsu sabiedrības ilgtspējīgas attīstības kontekstā.

Latvijas lauku skolām jau vēsturiski ir bijusi liela nozīme latviešu tautas nacionālās pašapziņas celšanā un saglabāšanā, latviskās kultūrvides veidošanā un tālākā attīstībā, kultūrvērtību pārmantošanā un jaunradīšanā. Savukārt mūsdienu lauku skolu skolotāji Latvijā turpina laikmetu griežos aizsāktās latviešu tautskolotāju pedagoģiskās tradīcijas. Lielākā daļa no skolām Latvijas laukos ir pārvērtušās par multifunkcionāliem centriem: gan izglītības vidi, gan kultūrvidi, kas sevī iekļauj ne tikai skolas vecuma bērnus, bet arī viņu ģimenes, kā arī visus interesentus, tādējādi piedāvājot mūžizglītību, t.sk. kultūrizglītību, visai lauku kopienai (Katane, 2005; Katane, 2006; Katane & Laizāne, 2012).

Tajā pašā laikā valstī notiek nepārtraukts lauku skolu reorganizācijas un likvidācijas process, kas apdraud mazo novadu izglītības un kultūrvides ilgtspēju. Kur nav skolas, tur nav: jaunu, ekonomiski darbaspējīgu iedzīvotāju, kam ir bērni, tātad nav arī saimnieciskās darbības, samazinās skolotāju - lauku inteliģences skaits, jo liela daļa dodas darba meklējumos un maina dzīvesvietu. Tādējādi sāk pazust lauku kultūrvide. Lai saglabātu mazās lauku skolas, pašām lauku kopienām, t.sk. lauku novadu pašvaldībām, ir jāapzinās skolas nozīme lokāla mēroga sabiedrības ilgtspējas nodrošināšanā.

Tātad, lai veicinātu nacionālās identitātes veidošanos, ir jānodrošina šim mērķim atbilstoša izglītības vide. Savukārt, ja tiks saglabāta un tālāk attīstīta izglītības vide, saglabāsies un attīstīsies arī kultūrvide, kas ir viena no lielākajām aktualitātēm Latvijas laukos.

Pētījuma mērķis: Balstoties uz personīgo pieredzi un veiktajiem pētījumiem, zinātniski pamatot skolu kā nacionālās identitātes attīstību veicinošu kopienas izglītības vidi Latvijas laukos, t.sk. nacionālās identitātes attīstības veicināšanas metodiku.

Pētījuma jautājumi:

- Kāda ir nacionālās identitātes būtība?
- Kāds ir skolas kā lauku kopienas izglītības vides pamatojums nacionālās identitātes attīstības veicināšanā?
- Kāds ir Biedrības Tautskola 99 Baltie zirgi pamatskolas kā pētījuma un pieredzes apmaiņas bāzes raksturojums?

Pētījuma metodes: zinātniskās literatūras analīze un izvērtēšana par izvēlēto pētījuma tematu; pedagoģiskās pieredzes refleksija.

Nacionālās identitātes būtība un nozīme mūsdienu sabiedrības ilgtspējīgā attīstībā

Nacionālās un etniskās identitātes problēmas tiek pētītas daudzviet pasaulē, tajā skaitā arī Latvijā. Etnoss tiek raksturots kā bioloģiski sociāla cilvēku kopa, kas izveidojusies ilgstošas vēsturiskās attīstības rezultātā, noteiktā dabas vidē un kuru vieno kopēja kultūra, tradīcijas, valoda, mentalitāte, vienādas antropoloģiskās īpatnības. Savukārt nācija tiek definēta kā uz vienas vai vairāku tautu pamata izveidojusies cilvēku sabiedrība, kuru vieno vēsturiskās attīstības, valodas, kultūras, teritorija, saimnieciskās un politiskās dzīves kopība. Nacionālo identitāti varētu saukt arī par pilsoniskumu. Nacionālā identitāte un etniskā identitāte ir jēdzieni, kas papildina viens otru, taču nav sinonīmi, jo dažādu etnosu pārstāvji kādā konkrētā valstī nacionālo identitāti uztver, izjūt, apzinās ļoti subjektīvi, jo tā ir emocionāli kognitīva savas piederības apzināšanās atkarībā no tā, vai tu esi pamattautības vai mazākumtautības pārstāvis. Taču tas neliedz sevī attīstīt nacionālo identitāti, jo ir iespējama vienlaicīga "sakņošanās" dažādās kultūrās, kas nav pretrunā ar valstiski nacionālo piederību (Jakoba & Paula, 2011; Priedītis, 2017). Rodas jautājums: kas tad īsti ir latvietība un kā to var raksturot? Latvietību mēs saistām ar latviešu tautas kultūru, t.sk. valodu, kultūras tradīcijām, folkloru kā gara mantojumu u.c.. Latviešu kultūras mantojums ir ļoti daudzveidīgs, bagāts un daudzu radošu ideju neizsmeļams avots, pateicoties kuram, latvietību varam uztvert kā radoši bagātu dzīvošanu ar unikālu iespēju pašizpausties un pašrealizēties. Tā ir neatkarojama dzīves pieredze, kas ir interesanta arī citām nācijām, tā ir iespēja saglabāt savu latvisko kultūru, latvisko apziņu, dzīvojot ārzemēs un pamazām iekļaujoties citas valsts nacionālajā kultūrā. Tāpēc ne reti identitātes jēdzienu strukturizē laikā un telpā indivīdam, kopienai vai apakškopienai (Borotkina & Bojārs, 2011; Vīķe-Freiberga, 1974; Volkova, 2014).

Skolas kā lauku kopienas izglītības vides pamatojums nacionālās identitātes attīstības veicināšanā

Lai varētu pamatot lauku skolu kā daudzkontekstu un daudzfunkcionālu vidi, ir jābalstās uz ekoloģisko pieeju, kur centrālais jēdziens ir *vide*. Kāds ir vides formulējums vai interpretējums dažādu autoru skatījumā? Izglītības ekoloģijā vide ir viens no centrālajiem jēdzieniem. Latvijas zinātniece, izglītības ekoloģijas pārstāve I.Katane (Katane, 2007) pētījumu ceļā ir secinājusi, ka zinātniskajās publikācijās visbiežāk vide tiek raksturota šādi: tie esam mēs paši (sociālā vide); objektīvās vides atspulgs mūsu psihē (psiholoģiskais aspekts); daudzlīmeņu vides sistēma un daudzkontekstu daudzfunkcionālā vides sistēma, kuras sastāvdaļa ir pats cilvēks; vide ir mijiedarbības sistēma arī process, vide ir semantikas lauks un stratifikācijas līdzeklis u.c. V. Jasvins (Ясвин, 2001), kurš pētījis izglītības vides daudzveidību, to skaidro kā ietekmju un nosacījumu sistēmu, kura ietver sociālo un telpiski - priekšmetisko apkārtni, kura formē personību pēc uzdots parauga, radot iespēju attīstībai. Viņš šo skaidrojumu attiecina kā uz skolas vidi, tā uz ģimenes vidi. To var attiecināt arī uz

lauku kopienas vidi, kurā kā veselumā iekļaujas gan skolas vide, gan ģimenes vide, gan lauku dabas, darba, dzīves telpiski- priekšmetiskā vide. Visi vides konteksti caurvijas viens ar otru, veidodami vienotu veselumu (Роде, 2012).

Piemēram, tautas pedagoģijai raksturīgā dabas vide caur kopienas darbu, tradīciju kopšanu tajā vieno minētās ilgtspējas komponentes, veidojot labvēlīgus nosacījumus tādu vispārcilvēcisko vērtību ieaudzinašanai kā tēvu zemes mīlestība, piederības apziņa, godīgums, saudzīgums, iejūtība, darbs, darba līksme, pienākuma jūtas, prāts, griba, neatlaidība, centība, kustīgums, vērīgums, gudrība, skaistums, radošums, izlēmīgums, satiecība, saderība, labestība, sirsnība, aktīva dzīves pozīcija, zinātkāre, vērīgums, neatlaidība, brīvība, sadarbība u.c. (Rode-Danšina, 2017; Роде, 2012).

G.Siliņa – Jasjukēviča, A.Rancāne, I.Briška (2016) ļoti nopietni ir pētījušas tautas tradicionālās kultūras nozīmi izglītībā un ir arī izstrādājušas metodiskos materiālus skolotājiem. Tiek uzsvērts, ka gadskārtu svētku svinēšana ir svarīga, lai radītu viena veseluma izjūtu ar savas kopienas cilvēkiem, kā arī cienītu savus senčus. Svētku rituālos attīstās ne tikai katra indivīda nacionālā identitāte, šajos rituālos veidojas arī kopveseluma izjūta ar savu ģimeni un sabiedrību, kā arī ar dabu.

Biedrības Tautskola 99 Baltie zirgi pamatskola kā pētījuma un pieredzes apmaiņas bāze

Biedrības Tautskola 99 Baltie zirgi pamatskola aktīvi darbojas jau vairāk nekā 20 gadus. Šajā skolā par pamatu ir ņemts tautas tradicionālā kultūras mantojums. Mācību stundu tēmu pamatā ir Saules gada kalendārs. Ļoti būtisks aspekts ir vecāku līdzdarbībai skolas dzīvē, t.sk. aktīvu līdzdarbošanās ekskursijās, svētku organizēšanās un svinēšanās u.c. Skolas pamatstruktūra atrodas Drustos, bet skolai ir filiāles Ikšķilē un Tukumā. Līdztekus formālajām izglītības programmām visās šajās izglītības iestādēs tiek realizēta dažāda veida neformālā izglītība, par pamatu ņemot tautas amatniecības dažādus virzienus, piemēram, keramika, aušana, rotkalšana u.c.

Secinājumi

- Jēdziens nacionālā identitāte ir ļoti komplicēts un daudzšķautnains jēdziens, kas sevī ietver arī etnisko identitāti un pilsonisko identitāti.
- Lai veicinātu nacionālās identitātes veidošanos, ir jānodrošina šim mērķim atbilstoša izglītības vide. Savukārt, ja tiks saglabāta un tālāk attīstīta izglītības vide, saglabāsies un attīstīsies arī kultūrvide, kas ir viena no lielākajām aktualitātēm Latvijas laukos.
- Lauku skolas izglītības videi ir daudzi konteksti un funkcijas. Vieni no svarīgiem vides kontekstiem ir dabas vide un kultūrvide, kam ir liela nozīme nacionālās identitātes attīstībā. Svarīgi ir balstīties arī uz tautas pedagoģijas pamatatziņām un principiem.
- Biedrības Tautskola 99 Baltie zirgi pamatskolas viens no svarīgiem uzdevumiem ir nacionālās identitātes attīstības veicināšana, balstoties uz kultūratbilstības un dabatbilstības principiem, kultūrizglītības un vides izglītības saturu ar lielu audzinošo

nozīmi integrējot gan formālās, gan neformālās izglītības saturā un piedāvājot mūžizglītības iespējas visai lauku kopienai, t.sk. arī skolēnu ģimenēm.

- Svarīgi ir ne tikai uzturēt latvisku kultūrvidi, bet arī nodrošināt tās ilgtspēju Latvijas laukos arī nākotnē.

Bibliogrāfija

- Borotkina, I., & Bojārs, U. (2011). *Identitātes veidošanās kolektīvā naratīva konstrukcijas procesā. Nacionālā identitāte un vide*. Rīga: Latvijas Universitātes Sociālo un politisko pētījumu institūts, 44. - 61. lpp.
- Jakoba, I., & Paula, L. (2011). Latviskā identitāte latviešu skatījumā. *Sociālo zinātņu fakultātes raksti* (153.-157. lpp.). Jelgava: Latvijas Lauksaimniecības universitāte.
- Katane, I. (2005). *Lauku skolas kā izglītības vides izvērtēšanas modelis*. Promocijas darbs. Zin. vad. L.Pēks. Daugavpils: DU.
- Katane, I. (2007). *No ekoloģiskās paradigmas līdz vides modelim izglītības pētniecībā*. Monogrāfisko pētījumu sērija „Izglītības ekoloģija”. Jelgava: LLU.
- Katane, I. (2006). *Skola kultūrā un kultūra skolā*. Jelgava: LLU.
- Katane, I., & Laizāne, A. (2012). *Divdesmit pirmā gadsimta lauku skolas izglītības vide Latvijā un ārzemēs*. Monogrāfisko pētījumu sērija „Izglītības ekoloģija”. Jelgava: LLU.
- Priedītis, A. (2017). *Etniskā identitāte*. Ielādēts no <http://stiklakalns.blogspot.com/2017/10/etniska-identitate.html>
- Rode- Danšina, A. (2017). *Dababilstības principa īstenošana Mājturības un tehnoloģiju un Vizuālās mākslas stundās 5.un 6.klasēs*. Bakalaura darbs. Zin. vad. R.Baltušiņa. Jelgava: LLU.
- Siliņa – Jasjukēviča, G., Rancāne, A. & Briška, I. (2016). *Saules gads. Lielā diena*. Rīga: Zvaigzne ABC.
- Vīķe-Freiberga, V. (1974). Latviskā identitāte trimdā. *Jaunā Gaita*, 100. Ielādēts no http://zagarins.net/jg/jg100/JG100-101_VairaVikeFreiberga.htm
- Volkova, T. (2014). *Latviskas Latvijas spēks. Latvietība kā tautas radošuma izpausmes avots*. Rīga: IDE Rozītes.
- Роде, О. (2012). *Компоненты долгосрочного образования в народной педагогике. Культура. Наука. Интеграция* 1 (16), 3-6.
- Ясвин, В. (2001). *Образовательная среда: от моделирования к проектированию*. Москва: Смысл.

ANĢĻU VALODAS KĀ SVEŠVALODAS MĀCĪBU PROGRAMMAS PIELĀGOŠANA SKOLĒNIEM AR DZIMTAJAI VALODAI LĪDZĪGĀM RUNĀŠANAS PRASMĒM

Jana Roderte

LU PPMF Profesionālās augstākās izglītības maģistra studiju programmas *Skolotājs*, 2. kursa studente

Pētījuma problēmas aktualitāte

Pasaulē, Eiropā un arī Latvijā angļu valoda ir kļuvusi ļoti svarīga. Tās zināšanas tiek uzskatītas par būtiskām, lai atrastu labi apmaksātu darbu, iegūtu prestižu izglītību, piekļuvi informācijai, lai ceļotu, sarunātos ar citu tautību cilvēkiem un būtu dzīvē veiksmīgs. Saskaņā ar Gradolu (Graddol, 2006), angļu valodai ir globālās valodas statuss gan Eiropā, gan citur pasaulē.

Bērni sāk mācīties angļu valodu arvien jaunākā vecumā. Gradols (Graddol, 2006) min, ka šī tendence ir nesena, un bieži tās mērķis ir radīt bilingvālu sabiedrību. Lai gan bērniem, kas jau pirmsskolas posmā ir apguvuši dzimtajai valodai līdzīgas runāšanas prasmes, valodas apgūšanas pieredze var būt ļoti atšķirīga, viņi rada izaicinājumus angļu valodas kā svešvalodas skolotājiem, kam ir jāatrod veidi, kā apmierināt īpašās valodas apguves vajadzības skolēniem, kam patiesībā angļu valoda vairs nav svešvaloda.

Sākumskolas posmā skolotājs var atstāt ilgstošas sekas uz skolēnu mācīšanās pieredzi. Viljēra (Villier, 1997) apliecina: ja skolēns sākumskolas posmā stundās garlaikojas, viņa pieredze ir negatīva un ietekmē mācīšanos vēlākajos gados. Kādā pētījumā Nīderlandē ir norādīts, ka “*tālākajā izglītības gaitā netiek izmantotas agrīnajā angļu valodas apgūšanas posmā gūtās priekšrocības*” (Verspoor, 2010,148), tāpēc ir rūpīgi jāpārdomā, ko un kā mācīt, lai skolēniem piedāvātu viņu valodas līmenim atbilstošu mācību programmu.

Mācību programma ir galvenais dokuments mācīšanās un mācīšanas procesa plānošanai un vadīšanai, ko katra skola rada, balsoties uz valsts izveidoto standartu. Tā ir “struktūra, kuras ietvaros var tikt īstenotas aktivitātes: mācīšanas plāns, lai veicinātu mācīšanos” (Widdowson, 1984, 23). Tā kā mācību programmas veidošana ir skolas atbildība, to var un vajadzētu mainīt atbilstoši skolēnu vajadzībām, ko skolotājs atklāj mācību procesā. “*Mācību programmas atjaunošana ir nepieciešamība, lai izglītība ietu līdzīgai pasaulei*” (Villier, 1997, 107). Grunerts (Grunert, 1997) norāda, ka, lai adekvāti reaģētu uz skolēnu vajadzībām, skolotājiem mācību programma ir ne tikai jāatjauno, bet arī jāmaina tās fokuss – no skolotāja un ko viņš dara uz informāciju un instrumentiem, ko skolotājs piedāvā skolēniem, lai veicinātu mācīšanos un intelektuālo attīstību.

Pētījuma mērķis ir izpētīt angļu valodas apguves vajadzības sākumskolas skolēniem ar dzimtajai valodai līdzīgām runāšanas prasmēm, lai pielāgotu angļu valodas kā svešvalodas mācību programmu viņu mācīšanās pieredzes uzlabošanai.

Pētījuma jautājums: kā pielāgot angļu valodas kā svešvalodas mācību programmu sākumskolas skolēniem ar dzimtajai valodai līdzīgām runāšanas prasmēm, lai uzlabotu viņu mācīšanās pieredzi angļu valodas stundās skolā.

Pētījuma metodes:

- teorētisko pētījumu metode: zinātniskās literatūras un cita veida avotu studēšana, analīze un izvērtēšana;
- empīrisko pētījumu metode: kvalitatīvais gadījuma pētījums, datu vākšanas metodes: aptaujas(anketēšana un intervija).

Pētījuma rezultātu izklāsts

Globalizācija mūsdienu pasaulē un angļu valodas kā globālās valodas loma ir radījusi izmaiņas ne tikai cilvēku savstarpējās saziņas iespējās, bet arī valodu statusa definīcijās. Ja kādreiz ģeogrāfiskais faktors bija tas, pēc kura noteica, kāds ir valodas statuss cilvēka dzīvē – vai tā ir pirmā, otrā vai svešvaloda, tad mūsdienās noteicošais ir cilvēks savā tiešajā sociālajā kontekstā. Ņemot to vērā, arī Latvijas iedzīvotājiem angļu valoda var būt gan pirmā (vai viena no pirmajām), gan otrā, gan svešvaloda. Saskaņā ar Eiropas komisijas izstrādātajām vadlīnijām (Language Learning at Pre-primary School Level ..., 2011), ja bērns agrāk sāk mācīties valodu, viņš to apgūst ātrāk, uzlabojas viņa dzimtās valodas prasmes un sniegums arī citās jomās, kā arī tas var ietekmēt attieksmi pret citām valodām un kultūrām. Kopš 2002. gada Eiropas koncilā Barselonā ES valodu mācīšanas politikā par galveno uzdevumu ir izvirzīta divu svešvalodu mācīšana jau pirmsskolas posmā (Presidency Conclusions, 2002).

Pētījuma literatūras apskats ietver tādus jautājumus kā valodas statuss, otrās valodas apguve agrā bērnībā un bilingvālisms, valodu mācīšanas metodika sākumskolā un mācību programmas veidošana.

Gadījuma pētījums tiek veikts kādā no Rīgas skolām, pētījuma dalībnieki ir astoņi 2. klases skolēni ar dzimtajai valodai līdzīgām runāšanas prasmēm, kuri angļu valodu apgūst atsevišķā grupā.

Skolēnu vajadzību izpēti ietvaros ir veikta vecāku anketēšana, kā arī tiks noteikts skolēnu esošais valodas apguves līmenis ar Keimbridžas valodu testu un Eiropas valodu portfeļa pašizvērtējuma anketas palīdzību.

Anketa vecākiem sastāv no 14 jautājumiem. Šobrīd uz to ir atbildējuši septiņi no astoņiem respondentiem. Kā norāda visi septiņi vecāki, viņu bērni ir saskarsmē ar angļu valodu neformālā vidē katru dienu, četri sarunājas ģimenē angļiski. Saskaņā ar Punčiheti (Punchihetti, 2013) definīciju, svešvaloda ir valoda, “kurai nav tiešas saistības ar personas tiešo sociālo vai personīgo vidi”. Tātad, šiem skolēniem angļu valoda vairs nav svešvaloda, tāpēc angļu valodas kā svešvalodas mācību programma viņu vajadzībām neatbilst. Pieci no vecākiem ir atzīmējuši, ka viņu bērns runā un saprot dzirdēto ļoti labi vai izcili, savukārt lasīšanas un rakstīšanas prasmes par ļoti labām atzīst tikai viens vecāks. Vecāki atzīst, ka viņu bērniem visvairāk nepieciešams attīstīt rakstītprasmi, otrajā vietā ierindošanas lasītprasme,

savukārt pārsteidzoši, ka trešajā vietā ir runāšana, neskatoties uz to, ka bērni jau šobrīd spēj brīvi sarunāties angļiski. Toties mazāk svarīgais aspekts valodas apguvē, pēc vecāku domām, ir pareiza izruna. Par visvērtīgāko angļu valodas stundās vecāki uzskata darbošanos projektos, grāmatu lasīšanu, kā arī mācību priekšmetu apgūšanu angļu valodā. Tādas tēmas kā krāsas, skaitļi līdz 100, dzīvnieki, rotaļlietas un apģērbi, ņemot vērā atbildes, skolēniem varētu būt garlaicīgas, taču interesi izraisītu pasaules izzināšana, sports un brīvais laiks, veselība un vide.

Pētījuma vajadzībām intervēti 3 angļu valodas skolotāji, katrs ar nedaudz atšķirīgu pieredzi, taču visiem ir saistība ar valodas apguvi sākumskolā. Viena no skolotājām ir strādājusi Anglijā par sākumskolas skolotāja asistenti, viena skolotāja māca Latvijā skolēnus ar dzimtajai valodai līdzīgām valodas prasmēm, kā arī viena no skolotājām ir eksperte izglītības standarta un mācību programmu jautājumā.

Balstoties uz zinātniskajā literatūrā, intervijās un anketās gūtajiem datiem, ir izstrādāts mācību programmas projekts desmit nodarbībām. Tā izstrādē ir ņemts vērā gan svešvalodu, gan latviešu valodas, gan angļu valodas kā dzimtās valodas izglītības standarts. Pielāgotajā mācību programmas projektā ietvertas šādas idejas un risinājumi:

- Nodarbību cikls ir balstīts uz vienu tēmu, ko skolēni apgūst arī kādā citā mācību priekšmetā.
- Vārdu krājums: skolēniem tiek piedāvāts bagātīgs vārdu daudzums, ko viņi paši sašķiro trīs grupās. Balstoties uz to, klasē kopā veido apgūstamā vārdu krājuma sarakstu.
- Lasīšana: autentisku materiālu izvēle, skolēniem tiek piedāvāta grāmata, ko lasa viņu vecuma skolēni Anglijā. Mājās skolēni lasa 5x10 min. nedēļā.
- Klausīšanās: autentiski teksti, paredzēti angļu kā dzimtās valodas stundām.
- Rakstīšana: skolēni mācās atsevišķu vārdu rakstību gan klasē, gan mājās (3x5 min. nedēļā). Tēmas beigās – īss radošs rakstu darbs.
- Runāšana: dažāda veida prezentācijas- dzejoļu deklamēšana, projekti un stundās paveiktais, “Show&Tell” – skolēni ņem no mājām kādu priekšmetu par doto tēmu un stāsta par to.
- Gramatika un izruna ir integrēta visu četru prasmju apguvē.
- Tēmas noslēgumā skolēni sagatavo projektu, viņu izvēlei tiek piedāvāta vieglāka un grūtāka tēma.
- Atklātā stunda ar vecākiem – skolēni prezentē projektus, kā arī citus darbiņus, kas ir paveikti nodarbību cikla laikā.

Secinājumi

- Globalizācija mūsdienu pasaulē un angļu valodas kā globālās valodas loma ir radījusi izmaiņas ne tikai cilvēku savstarpējās saziņas iespējās, bet arī valodu statusa definīcijās.
- Latvijas iedzīvotājiem angļu valoda var būt gan pirmā (vai viena no pirmajām), gan otrā, gan svešvaloda.

- Skolēniem, kas, uzsākot skolas gaitas, brīvi spēj lietot angļu valodu, ir specifiskas vajadzības valodas apguvē. Tā kā bieži vien tā viņiem vairs nav svešvaloda, esošo mācību programmu nepieciešams adaptēt viņu vajadzībām, jo, kaut arī valodu apguve nav sistemātisks process, tās mācīšanai jebkurā situācijā ir jābūt sistemātiskai un mērķtiecīgai, nevis gadījuma rakstura.
- Sākumskolas angļu valodas mācību programmai vajadzētu būt pieskaņotai skolēna valodas statusam un jau sasniegtajam līmenim, ņemot vērā viņa psiholoģiskās un intelektuālās vajadzības.
- Mācību programmas, t.sk. nodarbību plānu, izstrādei jābalstās gan uz teorētisko pētījumu rezultātiem, gan svešvalodu, latviešu valodas, angļu valodas kā dzimtās valodas izglītības standartiem.

Bibliogrāfija

- Graddol, D. (2006). *English Next. Why Global English May Mean the End of English as a Foreign Language*. London: British Council
- Grunert, J. (1997). *The Course Syllabus: A Learning-Centred Approach*. Bolton, MA: Anker Publishing Company, Inc.
- *Language Learning at Pre-primary School Level: Making It Efficient and Sustainable Policy Handbook*. (2011). European Commission Staff Working Paper. Retrieved from http://ec.europa.eu/assets/eac/languages/policy/language-policy/documents/early-language-learning-handbook_en.pdf
- *Presidency Conclusions* (2002). Barcelona European Council. Retrieved from http://www.consilium.europa.eu/ueDocs/cms_Data/docs/pressData/en/ec/71025.pdf)
- Punchihetti, S. (2013). *First, Second and Foreign Language Learning: How Distinctive Are They from One Another?* Sri Lanka: University of Sri Jayawardenapura.
- Verspoor, M. H. (2010). English as a Foreign Language. The role of out-of-school language input. In *English in Europe Today. Sociocultural and educational perspectives*. Amsterdam: John Benjamins Publishing Company.
- Villier, S. U. (1997). *A Task-Based Syllabus for English in South African Primary Schools*. Postgraduate School for Education of the Potchefstroomse Universiteit vir Christelike Hoer Onderwys.
- Widdowson, H. G. (1984). *Educational and Pedagogic Factors in Syllabus Design*. Oxford: Pergamon Press.

KLAŠU AUDZINĀTĀJU DARBA METODES VIDUSSKOLĒNU KARJERAS IZVĒLES ĪSTENOŠANĀ

Ilze Rūtenberga

LLU TF IMI Profesionālā maģistra studiju programma *Karjeras konsultants*, 1. kursa studente

Pētāmās problēmas aktualitāte

Rosinājums veikt pētījumu bija tas, ka pētījuma autore jau 2016.gadā, strādājot vienā no Pierīgas novadu vidusskolām par pedagogu-karjeras konsultantu, saskārās ar problēmu, ka vidusskolēni nespēja izdarīt kvalitatīvu savu karjeras izvēli, jo neprot orientēties plašajā informatīvajā plūsmā, klašu audzinātājiem trūkst zināšanu un prasmju, kā palīdzēt vidusskolēniem viņu karjeras izvēlē. Daudziem vidusskolēniem ir grūtības pieņemt karjeras lēmumus, bieži vien pat īsi pirms vidusskolas beigšanas nav skaidrs, kādu studiju specialitāti un virzienu izvēlēties. Līdz šim vidusskolēni karjeras atbalstu ir guvuši, pateicoties atsevišķu klases audzinātāju aktīvai darbībai, kompetencei un ieinteresētībai.

Mūsdienu vidusskolēni pieder pie paaudzes, kuru socializācijas un audzināšanas procesos liela loma ir tehnoloģijām - tās rada gan apdraudējumus, gan iespējas. Ļoti lielā mērā tas, kādi ir vidusskolēni un kā viņi uztver dzīvi, ir sociālo tīklu un interneta mediju nopelns. Personalizēta mācīšanās, jaunas komunikācijas platformas, vietai nepiesaistīta mācīšanās, skolotāju lomas pārmaiņas – tie ir tikai daži no izaicinājumiem, kurus nosaka tehnoloģiju attīstība. Tajā pašā laikā tehnoloģijas nevar uzskatīt par aizvietotāju skolotājiem, mācību procesam, personīgai saskarsmei, tās uzskatāmas tikai par līdzekli, kas ļauj uzlabot un paplašināt mācīšanās, komunikācijas un pieredzes ieguves iespējas vidusskolēniem. (Klāsons, Sīmansone, Laķe, 2013).

Pētījuma mērķis: apkopot savu un citu mūsdienu pētnieku pētījumu pieredzi par to, kā klašu audzinātāji atbalsta vidusskolēnus viņu karjeras izvēlē.

Pētījuma jautājumi:

- Kā klašu audzinātāji atbalsta vidusskolēnus viņu karjeras izvēles īstenošanā?
- Kādas metodes klašu audzināšanas stundās izmanto klašu audzinātāji vidusskolēnu karjeras izvēles īstenošanā?
- Kuras no šīm metodēm ir vispiemērotākās vidusskolēnu karjeras izvēles īstenošanā?
- Kādus secinājumus es varu izdarīt no savas darba pieredzes?

Lai atbildētu uz pētījuma jautājumiem izmantotas sekojošās pētnieciskās metodes:

- Teorētisko zinātnisko atziņu apkopošana un analīze par to, kāds karjeras atbalsts nepieciešams vidusskolēniem.
- Citu mūsdienu pētnieku pieredzes apkopošana un analīze par pētāmo problēmu.
- Personiskās pieredzes refleksija.

Atbalsts vidusskolēnu karjeras izvēlē

Karjeras attīstības teorijas pētījuši E.Ginzbergs, S.Ginsburgs, S.Akselrads, A.Tompsons, D.Supers, R.Lindemans, D.Krumbolcs. D. Supera (Super, 1990) veiktie pētījumi izmainīja izpratni par profesionālo orientāciju. Pamatojoties uz veiktajiem pētījumiem, D Supers ieviesa jaunu terminu *karjeras attīstība*, kura ietvēra trīs galvenās darbības jomas: informācijas sniegšanu, konsultēšanu, izglītošanu. Lai veicinātu karjeras plānošanas procesu, īpaša uzmanība tika veltīta attīstības teoriju praktiskai pielietošanai, profesionālās orientācijas attīstīšanai, akcentējot jauniešu profesijas izvēles problēmu, kā arī viņu iekļaušanu darba tirgū.

E. Ginzberga (Ginzberg), S. Ginsburga (Ginsburg), S. Akselrada (Axelrad) un D. Hermas (Herma) karjeras attīstības teorija apskata karjeras izvēli kā indivīda kompromisa meklēšanas procesu starp to, kas viņš vēlas būt, un starp to, kas ir iespējams. Profesijas izvēle pirmo reizi tiek skatīta no attīstības viedokļa. Pamatojoties uz šo teoriju, vidusskolēni ir 2.un 3.profesijas izvēles attīstības posmā:

- 2.posms (no 12-16 gadiem). Šo posmu sauc par izmēģinājumu un pagaidu darbu posmu, kurā tiek noteiktas intereses, spējas un prasmes. Šajā vecumā tiek noteiktas dotības un izvērtēts, kas patīk vai nepatīk.
- 3.posms (pēc 17 gadiem). Reālistiskās izvēles posms, kuru iedala divās pakāpēs. Pirmo raksturo uz iegūtās pieredzes veiktā profesionālā izvēle, kura pamatota ar iegūto izglītību, kvalifikāciju, veiktajiem izmēģinājumiem. Šajā posmā tiek noskaidroti un kristalizēti karjeras attīstības mērķi.

Savukārt P. Dovss (*Daws*) savos pētījumos norādīja, ka jauniešu veiksmīga karjeras attīstība ir atkarīga no profesionālo interešu veidošanas mērķtiecīguma un veiksmīgas profesionālās orientācijas mācību iestādēs. Profesionālo intereses tiek veidotas karjeras izglītības procesā.

Dr.paed. Inta Lemešonoka (Lemešonoka, 2017) veikusi pētījumus par skolēnu karjeras vadības prasmju veidošanos vispārizglītojošās skolas pedagoģiskajā procesā. Kā liecina viņas pētījuma rezultāti, skolēni visaugstāk novērtē:

- individuālo sadarbību (pārrunas, padomdošanu un karjeras konsultācijas),
- daudzveidīgu IKT izmantošanu,
- pašizziņas ceļā iegūto rezultātu pētīšanu, analīzi un interpretāciju,
- kopā ar skolotājiem apskatītas un analizētas dažādu izglītības iestāžu mājas lapas un izglītības programmas.

Paši klašu audzinātāji pētījumā atzīst, ka savās audzināšanas stundās vidusskolēnu karjeras izvēles rosināšanā visbiežāk izmanto testus un darba lapas par profesijām, sniedz informāciju dažādos veidos, t.sk., lasa lekcijas, demonstrē filmu/video materiālus, veic pārrunas, grupu diskusijas, rosina darbošanos e-vidē, lomu spēles, pilda darba lapas pašizziņai u.c.

Savukārt Biruta Pjalkovska (2010) savā maģistra darba pētījumā secina, ka aptaujātie 12.klašu skolēni kā noderīgākās lietas savā karjeras plānošanā min plašsaziņas līdzekļos pieejamo informāciju un patlaban studējošo palīdzību un ieteikumus, bet skolotāju sniegto palīdzību vērtē diezgan zemu. Šeit uzkrītoši ir tas, ka skolēni galvenokārt paļaujas uz sevi.

Šī pētījuma autore 2016.gadā veica mutisku aptauju un noskaidroja, ka vidusskolas klašu audzinātāji pārsvarā izmanto testus un darba lapas pašizziņai, demonstrē video materiālus, klases audzināšanas stundās uzaicina dažādus profesiju pārstāvjus, veic pārrunas un grupu diskusijas. Taču šis darbs tika veikts nesistemātiski, kampaņveidīgi, par ko liecinājuši audzināšanas stundu ieraksti e-klases žurnālos. Izskatot klašu audzinātāju izstrādātos audzināšanas darba plānus 2016./ 2017. mācību gadam, tika konstatēts, ka tikai daži vidusskolas klašu audzinātāji tajos ir iekļāvuši karjeras izglītībai paredzētās stundas.

Tāpēc, lai sniegtu metodisku atbalstu, 2016. gada nogalē tika izstrādāts paraugs vidusskolēnu karjeras portfolio mapes veidošanai, lai klašu audzinātāji to varētu praktiski izmantot savās audzināšanas stundās. Katram 10.-12. klašu audzinātājam tika iedota šāda mape, kura atradās darba lapas skolēnu pašizpētei, informācija par internetā pieejamiem karjeras izglītības resursiem, CV un motivācijas vēstules rakstīšanas ieteikumi un paraugi.

Secinājumi:

- Pašlaik Latvijā spēkā esošajos valsts pamatizglītības un vispārējās vidējās izglītības mācību priekšmetu standartu un mācību priekšmetu programmu saturā ir iekļautas karjeras vadības prasmes. Taču tās nav izceltas atsevišķi no mācību priekšmetu prasībām. Skolotājiem ir grūti tās atpazīt, lai varētu mērķtiecīgi un saskaņoti veicināt prasmju attīstību.
- Lai arī daudzās skolās strādā pedagogi-karjeras konsultanti, tomēr visiem vidusskolēniem nav iespējams saņemt individuālo karjeras konsultāciju. Klašu audzinātāji ir tie, kuri savus vidusskolēnus ikdienā satiek biežāk un kuriem ir lielākas iespējas atbalstīt savus vidusskolēnus viņu karjeras izvēlē. Tomēr klašu audzinātājiem ir vieglāk strādāt, ja karjeras izglītības darbs tiek veikts sistēmiski, klases stundu organizācijā ir mērķtiecīgums, ja ir izstrādāta, izvērtēta un aprobēta klašu audzinātāju metodika vidusskolēnu karjeras izvēles īstenošanā.
- Nākotnē būtu nepieciešams izstrādāt un aprobēt metodiku klašu audzinātājiem, kā atbalstīt vidusskolēnus viņu karjeras izvēles īstenošanā.

Bibliogrāfija:

- Balcere, K. (2013). Jaunieši Latvijā neapzinās vajadzību karjeras izvēli veikt mērķtiecīgi. Ielādēts no http://viaa.gov.lv/lat/info_medijiem/?text_id=20886
- Baumans, Z. (2011). Par izstumto paaudzi. Ielādēts no <http://www.satori.lv/article/par-izstumto-paaudzi>

- Daws, P.P. (1992) *Are the Careers Education Programmes in Secondary Schools a Waste of Time? A reply to Roberts: Postscript in Dryden, W&Wats A.G. Guidance and Counseling in Britain.* Cambridge: Publishing.
- *EMKAPT karjeras atbalsta glosārijs.* (2013). Nacionālais Karjeras izglītības un konsultāciju institūts, Apvienotā Karaliste.
- Klāsons, G., Sīmansone, D., & Laķe, A. (2013). *Jaunieši Latvijā 2008-2013: aktivitāte, mobilitāte, līdzdalība.* Rīga: Izglītības un zinātnes ministrija.
- Konceptija "Karjeras attīstības atbalsta sistēmas pilnveidošana". (2006). *MK rīkojums Nr.214.* Ielādēts no http://www.lm.gov.lv/upload/darba_tirgus/darba_tirgus/kaas_koncepcija1.doc
- Korna, E. (2011). *Karjeras izglītība.* Rīga: RaKa.
- Lemešonoka, I. (2017). Skolēna karjeras vadības prasmju veidošanās kompetenču pieejā balstītā karjeras izglītībā. Ielādēts no http://lkaaa.lv/sites/default/files/uploads/Riga_konf_29.11.2017..pdf
- Patton, W., McMahon, M., & Watson (2004). Creating Career Stories Through Reflection: an Application of the Systems Theory Framework of Career Development. *Australian Journal of Career Development*, 13 (3), 13-16.
- Pjalkovska, B. (2010). Skolēnu karjeras atbalsta veidošanas iespējas skolā. Maģistra darbs. Rīga: Latvijas Universitāte.
- Super D. (1990). A Life- Spam, Life-Space Approach to Career Development. In Brown, D., Brooks, L. (Eds) *Career Choice and Development: Applying Contemporary Theories to Practice*, John Wiley & Sons, pp. 206-208
- Šteinberga, A., & Tunne, I. (1999). *Jauniešu pašizjūta un vērtības.* Rīga: Raka.
- Watts, A.G. (2010). Career Guidance and Post-Secondary Vocational Education and Training. OECD, 9. Retrieved from <http://www.oecd.org/education/skills-beyond-school/49088569.pdf>

SKOLĒNU UZŅĒMĒJSPĒJU VEICINĀŠANA

Agnese Slišāne

LLU TF IMI Profesionālā maģistra studiju programma *Karjeras konsultants*, 1. kursa studente

Pētījuma problēmas aktualitāte

Šodienas sabiedrība piedzīvo plaša mēroga pārmaiņas – tehnoloģiskajā attīstībā, starptautiskajā mobilitātē, mainās ģimeņu struktūras, parādās jaunas profesijas un karjeras, notiek globalizācijas ietekme uz ekonomisko konkurētspēju un sociālo kohēziju. Globalizācija un tehnoloģiskā attīstība, kas norisinās eksponenciālā ātrumā, rada apjomīgas un nepiedzīvotas pārmaiņas, kuru vadībai nepieciešama lietpratība, lai izmaiņu rezultātā gūtu labumu, nevis saasinātu jau esošās sabiedrības problēmas (Fadels, Bialika, & Trilings, 2017).

Globālā sadarbība ir tendēta uz valstu un ģeogrāfisko reģionu ciešāku mijiedarbību, kuras rezultātā kļūst pieejams pasaules tirgus, veicinot konkurences pieaugumu. Tā ir sacensība, lai iegūtu priekšrocības darba tirgū un uzņēmējdarbībā. Ekonomikas kontekstā konkurence ir viens no būtiskākajiem faktoriem, kas liek izstrādāt jaunus produktus un pakalpojumus, pielāgot, pilnveidot un attīstīt jau esošos, sekot līdzi funkcionalitātes, modes tendenču un dizaina aktualitātēm. Turpretim uzņēmējdarbība ir tā, kas ne tikai attīsta valsts tautsaimniecību un iedzīvotāju labklājību, bet arī nodrošina darba vietas.

Šodienas skolēns ir rītdienas darba tirgus sastāvdaļa. Līdz ar izmaiņām darba tirgū, nenovēršami mainās arī prasības darba ņēmēja profilā. Lai izprastu, kādas zināšanas, prasmes, attieksme vajadzīga skolēnam, lai tas varētu sekmīgi veidot savu karjeru, nepieciešams apkopot informāciju par darba tirgū mūsdienās pieprasīto lietpratību, izvērtēt karjeras vadības teoriju saskarsmi ar mūsdienu skolēna veiksmīgu konkurētspēju darba tirgū, kā arī izstrādāt un aprobēt izglītības programmu, kas palīdzētu skolēniem attīstīt uzņēmējspējas.

Pētījuma mērķis ir izvērtēt uzņēmējspēju pilnveides programmas izveidošanās un īstenošanas nosacījumus vispārējās vidējās izglītības komerczinību virziena programmas skolēniem.

Pētījuma jautājumi

- Kādas kompetences indivīdu padara konkurētspējīgu darba vidē?
- Kā veicināt Z paaudzes skolēnu gatavību darba tirgum?

Pētījuma metodes

- Zinātniskās literatūras par mūsdienu darba tirgus prasībām un paaudžu atšķirībām analīze.
- Personiskās pieredzes refleksija.

Darba tirgus prasību un Z paaudzes īpašību atbilstība

Darba tirgu 21.gs raksturo sekojošas pārmaiņas - izmaiņas organizācijas struktūrā, ar mērķi optimizēt uzņēmuma darbību un maksimāli efektīvi pielāgoties klientu prasībām,

organizācijas darba vides diferencēšana – darbs grupās, darba izpilde mājas apstākļos, nepilna laika darbs, atbildība par vairāku funkciju veikšanu, specifisku darba uzdevumu izpildes deleģēšana citiem uzņēmumiem - uzņēmējdarbības veikšanai izmantojot ārpakalpojumus, esošā darbaspēka efektīva izmantošana – ņemot vērā demogrāfiskās situācijas izmaiņas, kā arī pielāgoties jaunajām prasībām, kas tiek izvirzītas pret indivīdiem nepieciešamajām kompetencēm konkurētspējai darba tirgū. Mainoties tehnoloģijām un darba tirgus struktūrai, aktuāla kļūst nepārtraukta zināšanu pilnveidošana un jaunu prasmju apgūšana, piemēram, uzņēmējdarbības un karjeras vadības prasmes (Jaunzeme, 2011).

Atšķirīgām uzņēmējdarbības nozarēm mainās specifisku zināšanu nepieciešamība, taču pamata prasmes, kā arī attieksme, nemainās. Leonardo da Vinci projekta UNIKOM atsauce pētījuma ietvaros 2011. gadā, tika noteiktas kompetences, kas jāattīsta esošajiem un topošajiem uzņēmējiem, lai tie būtu starptautiski veiksmīgi - analītiskās spējas, deleģēšana, spēja pieņemt lēmumu, vēlme eksperimentēt, vispusīgas zināšanas, uzticamība, spēja iedvesmot, saskarsmes spējas, sadarbības spējas, tirgus pārzināšana, atvērtība izmaiņām, optimisms, plānošanas spējas un mērķorientēta vadība. Darba autore vēlas šīm kompetencēm pievienot inovatīvu domāšanu un radošumu, prasmi veidot kontaktus un sadarboties, spēju strādāt stresa apstākļos un vēlmi uzņemt risku (Īpašās latviešu uzņēmējdarbības un starpkultūru kompetences, 2017).

Darba autore, strādājot Ogres 1.vidusskolā par komercdarbības, ekonomikas skolotāju un vadot skolēnu mācību uzņēmumus, ir novērojusi, ka jauniešu vecums ir būtisks posms intelektuālo spēju attīstībā – domāšana kļūst arvien intelektuālāka, abstraktāka un patstāvīgāka un uz problēmām skatās no dažādām risināšanas perspektīvām un var novērot spēju pieņemt lēmumus pašiem. Autores pētāmajam vecumposmam pamatdarbības veids ir mācības un var novērot, ka lielākajai daļai motivācija ir saistīta ar pašnoteikšanos un gatavošanos patstāvīgai dzīvei. Šos motīvus iespaido dzīves plāni un profesionālie nodomi, kas pozitīvi ietekmē attieksmi pret mācībām.

Esot saskarsmē ar agrīno jauniešu vecumposmu, autore ir novērojusi, ka skolēni būtiski atšķiras no citām paaudzēm šajā pašā vecumposmā. Pētāmais vecumposms ir skolēni, kuri dzimuši pēc 2000.gada un ir tā dēvētā Z paaudze, ko mēdz apzīmēt arī par interneta paaudzi, jo tas vairs nav tikai instruments, bet neatņemamam ikdienas un mācību darba sastāvdaļa. Jaunieši izmanto internetu kā informācijas iegūšanas, komunikācijas un izklaides avotu (Dorsey, 2015).

Mācību procesā jauniešu iecienītākās mācību metodes ir diskusijas, debates, eksperimenti, projektu darbi un grupu darbs. Svarīgi, lai skolēni varētu izmantot tos darba instrumentus, kas ir aktuāli arī darba tirgū, piemēram, ja statistiskā analīze uzņēmumos notiek izmantojot datorprogrammu, tad to nevar mācīt tikai pierakstu kladē, bet jāparāda arīrdzan tas, kā tas tiek darīts realitātē. Šai paaudzei ir raksturīgs tas, ka viņi vairs nav gatavi statistiski uzņemt zināšanas no frontāla darba, bet vēlas paši mācīties un atklāt. Sagaida to, ka skolotājs palīdzēs un radīs atbalstošus apstākļus zināšanu apgūšanai.

Lai noturētu šīs paaudzes uzmanību – ir jāuzstāda reāli mērķi īsā laikā, skaidri karjeras ceļa posmi, ātras izaugsmes iespējas, darbošanās ar tehnoloģijām un kopumā interesanti projekti (Weller, 2017). Pēc 2000.gada dzimušie vēlas līdzsvaru starp atpūtu un darbu, atzinību un panākumus, kā arī saskarsmi virtuālajā pasaulē. Viņu motivācija ir saistīta ar tehnisko nodrošinājumu, individuālu pieeju un darba vidi, kam ir jābūt ērtai, patīkamai, motivējošai.

Dens Šovbels ir veicis pētījumu, kurā noskaidrojais, ka 61% vidusskolas skolēnu vēlas nodarboties ar uzņēmējdarbību – strādāt paši sev. Šī tendence skaidrojama tieši ar jauno tehnoloģiju ietekmi uz mūsdienu paaudzi (Schawbel, 2014). Pētījumā ko veicis CGK centrs (The Center for Generational Kinetics) ir teikts, ka vēlme nodarboties ar uzņēmējdarbību ir 77% Z paaudzes pārstāvjiem, kas sakņojas vēlmē pašiem būt sava darba laika un saņemtā atalgojuma noteicējiem (The Center for Generational Kinetics, 2017).

Nākamo piecu gadu laikā Z paaudze kļūs par visstraujāk pieaugušo paaudzi darba vietās un tirgū (The Center for Generational Kinetics, 2017), pirmie indikatori liecina, ka šī paaudze ir vairāk pašpārliecināti, paļaujas uz savām spējām, ir inovatīvi un uz mērķi orientēti. Viņi ir ar tendenci paši izglītoties, piemēram, izmantojot Pinterest un YouTube, vēlas veikt pozitīvas pārmaiņas pasaulē. Z paaudzes pārstāvji arī savā starpā ir atšķirīgāki, nekā Millenium paaudze (Segran, 2016).

Secinājumi

- Mainīgajos pasaules procesos, indivīdam ir jābūt spējīgam pielāgoties, uzņemties atbildību un pašam vadīt savu karjeru;
- Viens no valsts tautsaimniecības indikatoriem ir uzņēmējdarbības vadīšana, lai to sekmīgi veiktu, ir nepieciešams kvalificēts darba spēks un profesionāls vadības panelis;
- Uzņēmējdarbības prasmes ir jāattīsta jau skolas vidē, ņemot vērā mūsdienu paaudzes mācīšanās īpatnības – vēlmē apgūt praksē balstītu izglītību, turpretim, mācību formas, kurās saturu Z paaudzei var padarīt vieglāk apgūstamu ir diskusijas, debates, eksperimenti, projektu darbi un grupu darbs, reālu situāciju analīze;
- Labākais, ko varam dot tehnoloģiju paaudzei ir iespēja apzināt sevi, savu potenciālu un vērtības, neapjukt daudzajās iespējās.

Bibliogrāfija

- Dorsey, J. (2015). What Do We Know About the Generation After Millennials?
- Fadels, Č., Bialika, M., & Trilings, B. (2017). *Četru dimensiju izglītība*. Lielvārde: Izglītības uzņēmums "Lielvārds".
- *Īpašās latviešu uzņēmējdarbības un starpkultūru kompetences*. (2017). Ielādēts no <https://www.kvalb.lv/noderga-informcija/raksti/312-ipasas-latviesu-uznemejdarbibas-un-starpkulturu-kompetences.html>.
- Jaunzeme, I. (2011). *Karjeras vadības un atbalsta sistēmas. Promocijas darbs*. Rīga.

- Schawbel, D. (2014). *Why 'Gen Z' May Be More Entrepreneurial Than 'Gen Y'*. Ielādēts no [www.entrepreneur.com](https://www.entrepreneur.com/article/231048): <https://www.entrepreneur.com/article/231048>
- Segran, E. (2016). *Your Guide To Generation Z: The Frugal, Brand-Wary, Determined Anti-Millennials*. Retrieved from Fast Company: <https://www.fastcompany.com/3062475/your-guide-to-generation-z-the-frugal-brand-wary-determined-anti-millen>
- *The Center for Generational Kinetics*. (2017, Oktobris 25). Retrieved from WHAT TO EXPECT WITH THE GEN Z WORKFORCE: <http://genhq.com/expect-gen-z-workforce/>
- *The Center for Generational Kinetics*. (2017). Retrieved from TOP 10 GEN Z AND IGEN QUESTIONS ANSWERED: <http://genhq.com/igen-gen-z-generation-z-centennials-info/>
- Weller, C. (2017). *Teenagers Are Avoiding Sex, Alcohol, And Driving Like Never Before, Says New Study*. Retrieved from Science Alert: <http://www.sciencealert.com/gen-z-study-psychology-sex-alcohol-driving-teenagers>

DAŽĀDU PAAUDŽU VĒRTĪBAS UN TIKUMI KOMPETENČU PIEEJAS KONTEKSTĀ LATGALES SKOLĀS

Rasma Svikle

DU IVF Profesionālā maģistra studiju programma *Karjeras konsultants un jaunatnes lietu speciālists*, 2. kursa studente

Pētījuma aktualitātes pamatojums

Latvijā sākot ar 2018./2019. mācību gadu skolās un pirmsskolās sāksies pakāpeniska pāreja uz pilnveidoto mācību saturu VISC (Valsts izglītības satura centrs) projekta “Kompetenču pieeja mācību saturā” ietvaros. Tā rezultātā skolēniem ir paredzēts apgūt 21. gadsimtā nepieciešamās prasmes, zināšanas, attieksmes un ieradumus, kas balstīti vērtībās (Izglītība mūsdienīgai lietpratībai ... , 2017). Tātad viens no jaunā mācību satura pamatiem ir vērtības.

Vērtības kalpo kā standarti vai kritēriji, attiecas uz vēlamajiem mērķiem un to mijiedarbība veido indivīda rīcību (Schwartz, 1992; Schwartz, 2012). Pēc definīcijas var secināt, ka vērtības nosaka indivīda attieksmi un rīcību dažādās dzīves situācijās. Tāpat arī tās veido tikumus jeb jau apgūtas un sev pieņemtas vērtības (Izglītība mūsdienīgai lietpratībai ... , 2017). Raugoties no mācībspēku skatupunkta, tikumi ir tās morālās kvalitātes, kas ir izstrādātas un realizētas mācību procesā un atbilst profesionālajām normām (Sockett, 1993). Jaunajā mācību saturā ir iekļautas 10 galvenās vērtības un 12 tikumi, kas veidosies to pamatā. Definētā vērtību sistēma balstās Latvijas Republikas Satversmē, Vispārējā cilvēktiesību deklarācijā un Eiropas Cilvēktiesību konvencijā noteiktajās vērtībās (Izglītība mūsdienīgai lietpratībai ... , 2017).

Tomēr ir ļoti būtiski saprast, vai dokumentos definētās vērtības un tikumi atbilst reālajai situācijai skolās un sabiedrībā. Mūsdienās vairāki autori ir definējuši 21. gadsimta vērtības, kā piemēram, humors vai brīvprātīgais darbs (Lakota, Širca, & Delmor, 2016). Ļoti aktuāla ir kļuvusi paaudžu teorija, par ko tiek runāts aizvien vairāk, īpaši darba tirgus kontekstā (Biruma, 2015). Arī skolās ir sastopami dažādu paaudžu indivīdi, dažāda vecuma skolotāji un skolēni. Līdz ar to eksistē liela paaudžu atšķirība. Balstoties uz paaudžu teoriju (Mannheim, 1972), katrai no paaudzēm ir savas vērtības un uzskati, kas ar gadiem aizvien mainās. Katrai jaunajai paaudzei ir savādāka vide un dzīvesstils, kas galvenokārt ir mainījies globalizācijas un sabiedrības attīstības rezultātā (Biruma, 2015). Latvijā aizvien vairāk ir kļuvis aktuāls jautājums tieši par jauniešu vērtību pētišanu (Mārtinsone & Mihailova, 2015). Veiktajos pētījumos pierādīts, ka latviešu jauniešu vērtības, kuri dzīvojuši sociālisma periodā un atmodas laikā būtiski neatšķiras (Mārtinsone & Mihailova, 2015).

Tomēr šajos pētījumos izmantots cits vērtību modelis un definētās vērtības, kā arī tie nebalstās uz paaudžu teoriju kopumā, bet gan atšķirīgu laika posmu. Nav arī veikti pētījumi tieši skolu kontekstā, kas viennozīmīgi ir jauninājums un varētu palīdzēt saprast, vai

vispārējās izglītības iestādēs eksistē paaudžu atšķirības problēma vērtību sistēmas kontekstā. Tāpat pētījums palīdzētu noskaidrot, vai jaunajā mācību saturā definētās vērtības un tikumi atbilst skolēnu un pedagogu vērtību sistēmai. Līdz ar to viena pētījuma ietvaros iespējams aplūkot vairākus aktuālus jautājumus.

Pētījuma mērķis ir salīdzināt, vai kompetenču pieejas saturā definētās vērtības un tikumi sakrīt ar skolēnu un pedagogu vērtībām un tikumiem Latgales skolās.

Pētījuma jautājumi:

- Vai kompetenču pieejas saturā definētās vērtības un tikumi sakrīt ar skolēnu un pedagogu vērtībām un tikumiem Latgales skolās?
- Vai pastāv atšķirības starp skolēnu un pedagogu vērtībām un tikumiem?

Pētījuma metodes: autore veidota aptauja.

Sākotnēji tika analizēta zinātniskā literatūra angļu valodā un jaunais kompetenču pieejas izglītības saturs *Skola 2030*, kā arī normatīvie akti. Balstoties uz literatūras analīzi un pētījuma sākotnējo mērķi, tika izstrādāts darba saturs un saplānota pētījuma gaita, atlasītas un izstrādātas pētījuma metodes. Atbilstoši teorētiskajai bāzei un pētījuma metodei tiks veikts pētījums vairākās Latgales skolās, aptaujājot gan skolēnus, gan skolotājus par viņu vērtībām un tikumiem. Ja būs pietiekami liela atsauce un interese, tiks aptaujāti arī skolēnu vecāki. Pēc tam tiks realizēta pētījuma rezultātu apstrāde un analīze, izdarīti secinājumi un noslēgumā izstrādātas rekomendācijas, ieteikumi.

Pētījuma rezultātu izklāsts

Pētījumā uz doto brīdi ir piedalījušies 61 respondents – 29 (47,5 %) skolotāji, (28 45,9%) vecāki un 4(6,6%) skolēni no vairākām Latgales reģiona izglītības iestādēm (Rēzeknes 2.vidusskola, Rēzeknes Valsts poļu ģimnāzija, Rēzeknes 5.vidusskola, Audriņu pamatskola, Rožupes pamatskola, Viļānu Vidusskola u.c.). Ar visaugstāko vērtējumu (5) skolotāji un vecāki visvairāk atzīmējuši tādas vērtības kā veselība, dzīvība, ģimene, drošība, prieks dzīvē, cilvēka cieņa, savukārt skolēni – dzīvība, ģimene, veselība, drošība. Skolotāji un vecāki ar 5 visvairāk atzīmējuši tādus tikumus kā atbildība, godīgums, taisnīgums, rīcības brīvība. Skolēni par svarīgākajiem tikumiem izvēlējušies savaldību, rīcības brīvību, taisnīgumu, gudrību un objektivitāti.

Secinājumi

- Nozīmīgākās vērtības skolotājiem, vecākiem un skolēniem pārsvarā sakrīt, tās ir veselība, drošība, ģimene un dzīvība. No tām jaunajā izglītības saturā iekļautas dzīvība un ģimene. Tātad kompetenču pieejā balstītajā mācību saturā definētās vērtības daļēji sakrīt ar skolotāju, vecāku un skolēnu svarīgākajām vērtībām.
- Nozīmīgākie tikumi vecākiem un skolotājiem ir atbildība, godīgums, taisnīgums, rīcības brīvība, savukārt skolēniem – savaldība, rīcības brīvība, taisnīgums, gudrība un objektivitāte. Tikumi, kas sakrīt kā nozīmīgākie visām grupām ir rīcības brīvība un

taisnīgums. No tiem kompetenču pieejā balstītajā saturā iekļauti taisnīgums, gudrība un savaldība. Tātad jaunajā mācību saturā noteiktie tikumi daļēji sakrīt ar reālo situāciju skolās.

Bibliogrāfija

- Biruma, A. (2015). *Paaudzes darba tirgū. Kā ar tām strādāt? Kādas pārmaiņas gaida nākotnē?* Ielādēts no <http://www.cesis.lv/uploads/files/uznemeji/ArtaBiruma.pdf>
- *Izglītība mūsdienīgai lietpratībai: mācību satura un pieejas apraksts.* (2017). Ielādēts no <https://www.skola2030.lv/>
- Lakota, B.A., Širca, T.N., & Dermol, V. (2016). Virtues – the Centre of Quality Education System – for Successful Integration in the International Society. *Procedia – Social and Behavioral Sciences*, Vol. 221, pp. 302-307.
- Mannheim, K. (1972). *Paul Kecskemeti, Karl Mannheim: Essays.* Routledge, pp. 276-322.
- Mārtinsone, K., & Mihailova, S. (2015). Characteristics of Personal Value-Meaning Systems of Latvian Youths in 1998, 2005, 2010 and 2015: A Comparative Study. *Society. Integration. Education*, Vol.3 (pp. 576-587). Rezekne: Rēzeknes Augstskola.
- Schwartz, S.H. (1992). Universals in the content and structure of values. Theoretical advances and empirical tests in 20 countries. *Advances in Experimental Social Psychology*, Vol. 25, pp. 2-65.
- Schwartz, S.H. (2012). An Overview of the Schwartz Theory of Basic Values. *International Association for Cross-Cultural Psychology*, Vol. 2, pp. 3-20.
- Sockett, H. (1993). *The moral base of teachers professionalism.* New York: Teachers College Press.